

สภาวะสังคมไทยและภาพคนไทย ปี พ.ศ.2563

ดาวเรือง แก้วขันดี * ท.บ., ส.ม., นศ.บ., อ.ท. (ทันตสาธารณสุข)

สุณี ผลดีเยี่ยม * ท.บ., ส.ม., อ.ท. (ทันตสาธารณสุข)

พวงทอง ผู้กฤตยาคามิ * วท.บ., พบ.ม., (รัฐประศาสนศาสตร์)

บทสรุป

สภาวะสังคมไทยและภาพคนไทยปี พ.ศ. 2563 เป็นการคาดการณ์ภาพอนาคตของคนไทยและสังคมไทย เพื่อทราบแนวโน้มเรื่องที่สำคัญและเกี่ยวข้อง ให้สามารถเตรียมพร้อมรับมือต่อสิ่งที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นและผลักดันการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้ประสานหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป้าหมายทันตสุขภาพของคนไทยปี พ.ศ. 2563 สำหรับใช้เป็นเป้าหมายในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพช่องปากคนไทย จึงต้องมีการคาดการณ์ภาพอนาคตของคนไทยและสังคมไทยปี พ.ศ. 2563

การจัดทำเอกสาร ใช้วิธีการทบทวนเอกสาร และ เชิงวิพากษ์ คือ อาจารย์อนุช อาภาภิรม มานำเสนอภาพและเสนอนาวิชากร ร่วมกับทีมงานและผู้สนใจ แล้วสังเคราะห์เป็นเอกสาร

ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อสังคมไทยและคนไทย ได้แก่ ประชากร สิ่งแวดล้อม พลังงาน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี จะมีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่เร็วขึ้นแบบก้าวกระโดด โดยปัจจัยหลักที่ผลักดัน คือ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

คนไทยมีอายุยืนขึ้น กลุ่มผู้สูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น วัยแรงงานมีสัดส่วนในช่วงอายุสูงมากขึ้น กลุ่มเด็กและเยาวชนมีสัดส่วนลดลงเล็กน้อย คนมีการศึกษาสูงขึ้น ร่ำรวยขึ้น เครียดมากขึ้น แข่งขันสูง

สังคมมีความเป็นเมืองมากขึ้น ความเป็นชนบทน้อยลง มีปัญหาเมืองใหญ่ มลพิษสูงขึ้น เกิดโรคระบาดใหม่ๆ ในสัตว์และคน กระแสบริโภคนิยมเป็นกระแสหลักด้านเศรษฐกิจ โดยมีกระแสเศรษฐกิจพอเพียงกระจายเป็นหย่อมๆ วัฒนธรรมการบริโภคจะคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ แต่จะมีความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจ

ปัญหาสังคมและวิกฤตของประเทศ ควรแก้ไขด้วยยุทธศาสตร์เปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง อนาคตอยู่ที่นวัตกรรมสังคมไม่ใช่นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ต้องหานวัตกรรมที่จะช่วยให้สังคมของเราเกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่มีคุณภาพเพื่อคุณภาพชีวิตของคนไทย และ ควรมีการเตรียมการรองรับประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ คือ การให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัวเป็นสิ่งที่ดีที่สุดให้ผู้สูงอายุมีโอกาสใช้ชีวิตร่วมกับคนวัยเดียวกันและมีการพัฒนาหลักสูตรการอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุที่เน้นหนักในเรื่องของจิตใจและสุขภาพ รวมสุขภาพช่องปากด้วย

* กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

บทนำ

การพัฒนาประเทศอย่างมีทิศทาง จำเป็นต้องมีความชัดเจนในภาพเป้าหมายคนไทยและสังคมไทยในอนาคต เพื่อให้หน่วยงานต่างๆที่มีภารกิจ สามารถกำหนดแนวทางและจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานพัฒนา อันเป็นการลดความซ้ำซ้อน ลดการขาดความเป็นเอกภาพในการดำเนินงานของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และ ลดการสูญเสียทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

สภาวะสังคมและภาพคนไทยปี พ.ศ. 2563 เป็นการคาดการณ์ภาพอนาคตของคนไทยและสังคมไทย จะทำให้ทราบแนวโน้มเรื่องที่สำคัญและเกี่ยวข้อง ช่วยให้สามารถเตรียมพร้อมรับมือต่อสิ่งที่มีโอกาสจะเกิดขึ้น และ ช่วยให้ผลักดันการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

กองทัตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เห็นความจำเป็นในการประสานหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป้าหมายทันตสุขภาพของคนไทยปี พ.ศ. 2563 สำหรับใช้เป็นเป้าหมายในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพช่องปากคนไทย ในการนี้จึงต้องมีการคาดการณ์ภาพอนาคตของคนไทยและสังคมไทยปี พ.ศ. 2563

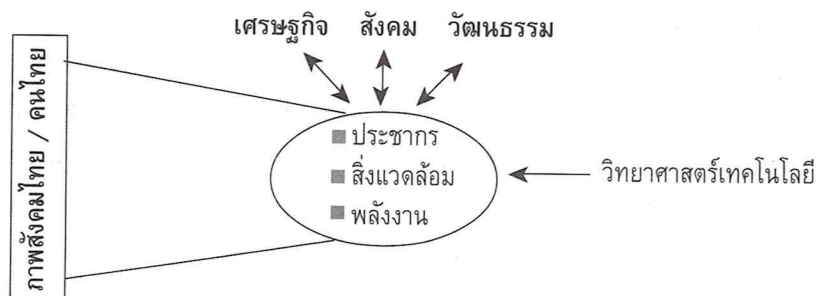
วิธีการจัดทำเอกสาร ทีมงานใช้วิธีการทบทวนเอกสาร และ เชิญวิทยากร คือ อาจารย์ยอนุช อาภาภิรม ซึ่งเป็นนักคิด นักเขียนและนักวิจัยอิสระ มานำเสนอภาพและเสวนาวิชาการ ร่วมกับทีมงาน

และผู้สนใจ จากนั้นสังเคราะห์เป็นเอกสาร

สภาวะสังคมไทยและภาพคนไทยปี พ.ศ. 2563

1 แนวคิดในการคาดการณ์ภาพสังคมและคนไทยปี พ.ศ. 2563

โดยทั่วไปการคาดการณ์ภาพอนาคตของสังคม จะกำหนดปัจจัยด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้แก่ ประชากร สิ่งแวดล้อม พลังงาน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ทั้งนี้การวิเคราะห์และคาดการณ์ภาพอนาคต สามารถทำได้หลายแบบ ขึ้นกับการให้น้ำหนักความสำคัญกับปัจจัยใดเป็นปัจจัยหลัก ปัจจุบันนักวาดภาพอนาคตส่วนใหญ่เชื่อว่า วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เป็นพลังขับเคลื่อนหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดอย่างใดก็ตาม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ไม่สามารถขับเคลื่อนสังคมได้โดยลำพัง ต้องอาศัยปัจจัยการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เป็นตัวกำหนดการใช้เทคโนโลยี เพื่อปรับปรุง พัฒนา สิ่งแวดล้อม และ การใช้พลังงาน (ที่มีจำกัด) ให้เหมาะสมกับการดำรงอยู่ของประชากรอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ในขณะเดียวกัน คุณลักษณะประชากร สิ่งแวดล้อม และ พลังงาน ก็มีอิทธิพลกำหนดสภาวะ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ การเมือง เช่นกัน แนวคิดการวิเคราะห์เพื่อคาดการณ์สังคมและคนไทยปี พ.ศ. 2563 แสดงดังภาพ 1

ภาพที่ 1 แนวคิดการวิเคราะห์เพื่อคาดการณ์ภาพสังคมและคนไทย ปี พ.ศ.2563

2 การคาดการณ์ภาพสังคมและคนไทยปี พ.ศ. 2563

สังคมไทยก่อนปี พ.ศ. 2543 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงในระดับหนึ่ง แต่นับจากนั้น อัตราการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด จากปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผลของเทคโนโลยี สรุปได้ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มีการคาดการณ์ว่าในสังคมโลกทศวรรษต่อไป จะมีการเชื่อมโยง (convergence) ของ Digital technology, Genomics technology และ Nano technology ซึ่งมีพลังอย่างมหาศาลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ประเทศต่างๆจะไม่ถูกแบ่งแยกด้วยการเป็นประเทศที่ร่ำรวยหรือยากจน แต่จะแบ่งแยกเป็นประเทศที่รู้กับประเทศที่ไม่รู้ ประเทศที่มี Technology illiterate จะยิ่งยากจนลง ขณะที่ประเทศ Technology literate มีความมั่งคั่งขึ้น ปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงและมั่งคั่งของประเทศมิใช่เพียงแค่ การศึกษา ความเป็นประชาธิปไตย ความสามารถในการแข่งขัน และการเปิดโอกาส แต่จะมีปัจจัยหลักคือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เทคโนโลยีสารสนเทศไม่เพียงจะเปลี่ยนวิธีการทำงานของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนชีวิตของมนุษย์ด้วย ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ใช้ในการแสวงหาความรู้และในการติดต่อสื่อสาร ทำให้ปัจเจกบุคคลมีช่องทางใหม่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ทั้งภายในและภายนอกประเทศได้อย่างไม่จำกัดเวลา ทำให้ความรู้ที่มีระเบียบแบบแผนทั้งหลายง่ายต่อการสรรหาเอามา ง่ายต่อการเก็บเอาไว้ในแหล่งบันทึกความจำ และ ง่ายต่อการนำออกมาแสดงบนจอคอมพิวเตอร์

จากข้อมูลของ British Technology Calendar ให้ความสำคัญต่อเทคโนโลยีในบทบาทหลักต่อการเปลี่ยนแปลง โดยกล่าวว่า “Technology

is the major drive” และได้คาดการณ์ความก้าวหน้าเทคโนโลยีทางการแพทย์ไว้เป็นระยะ ดังต่อไปนี้

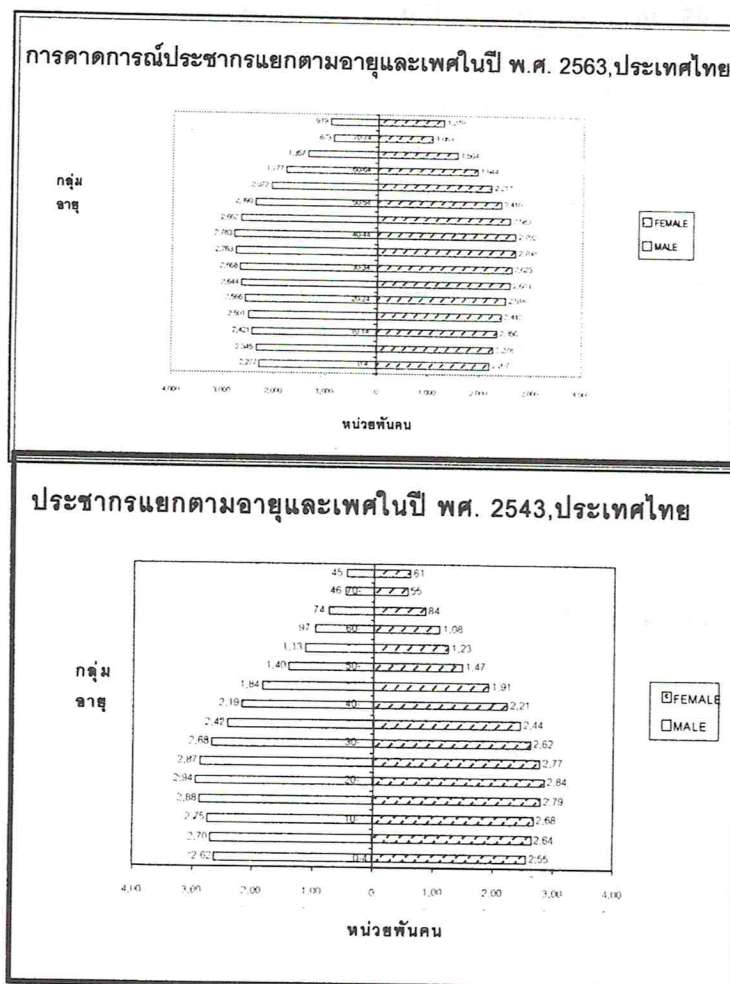
- ค.ศ. 2000 - Artificial blood, full electronic smart card
- ค.ศ. 2005 - Personal wearable health monitors
 - Determination of whole human DNA sequence
 - ทุกบริษัทมุ่งผลิตในเรื่อง Genetic technology, genetic engineering, genome technology
- ค.ศ. 2010 - Artificial heart, Photosensitive receptor
- ค.ศ. 2012 - มีการใช้ Robot ใน routine hospital task
- ค.ศ. 2015 - Individual genome กลายเป็นส่วนหนึ่งของ medical record
- ค.ศ. 2020 - Expansion of human life span to 100 years

ประเทศไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก ก็จะต้องได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาที่เราจะต้องเผชิญ คือ จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เพราะมีความเป็นไปได้ที่จะมีช่องว่างระหว่างประชาชนไทยกลุ่มที่มี Technology Literate และกลุ่มที่มี Technology Illiterate ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและสภาวะสุขภาพ

2.2 การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร

จากการคาดประมาณประชากรไทย จำแนกตามหมวดอายุและเพศ พ.ศ. 2533-2563 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี พบว่า ประชากรโดยรวม เพิ่มขึ้นจาก 55.84 ล้านคนในปี 2533 เป็น 62.41, 67.23, 70.50 ล้านคนในปี 2543, 2553, 2563 ตามลำดับ โครงสร้างการกระจายตามอายุ และเพศเปลี่ยนแปลงจากปี พ.ศ. 2543 ที่มีลักษณะเป็นรูปเจดีย์ เป็นรูปหัวหอมในปี พ.ศ. 2563 ดังภาพ 2

ภาพที่ 2 เปรียบเทียบโครงสร้างประชากร จำแนกตามอายุและเพศ ปี พ.ศ. 2543 และ ปี พ.ศ. 2563

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มกราคม 2547

เห็นได้ว่าประชากรกลุ่มเด็กและเยาวชนมีสัดส่วนน้อยลงเล็กน้อย ในขณะที่กลุ่มสูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นมาก เนื่องจากความก้าวหน้าทางการแพทย์ ส่งผลกระทบต่ออายุเฉลี่ยของคนไทย ทำให้มีอายุยืนยาวขึ้น ขณะเดียวกัน วัยแรงงานเดิมมีสัดส่วนสูงในช่วงที่อายุน้อย ขยับเป็นมีสัดส่วนสูงในช่วงที่มีอายุมากขึ้น

จากโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไปดังกล่าว รวมทั้งการที่มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ทำให้ปัญหาและ

ความต้องการการดูแลสุขภาพของคนไทยเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ แนวโน้มพื้นที่เขตเมืองจะมีขนาดขยายใหญ่ขึ้น รุกเข้าไปในพื้นที่เขตชนบท ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต อันเกิดจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป บางแห่งจะเกิดปัญหาที่ซับซ้อนของความเป็นเมืองใหญ่ (Mega Cities) เช่น ปัญหาขยะ น้ำเสีย น้ำไม่พอใช้ พลังงานขาดแคลน จากความเร่งรีบและ

แข่งขันในทางเศรษฐกิจของสังคมเมือง ทำให้เกิดการบริโภคของอาหารที่ไม่เกื้อหนุนต่อการมีสุขภาพที่ดี มีการบริโภคน้ำตาลจากอาหารสำเร็จรูปมากขึ้น

ลักษณะการเป็นสังคมเมืองมากขึ้น และการมีชีวิตที่ยืนยาวขึ้น ทำให้ปัญหาสุขภาพมีรูปแบบเปลี่ยนไป เป็น โรคเรื้อรัง โรคอ้วน โรคเครียดจากการใช้และอยู่กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ติดต่อนานเกินไป โรคในช่องปากซึ่งสัมพันธ์กับสุขภาพทั่วไปที่ทำให้คุณภาพชีวิตแย่ลง เช่น โรคปริทันต์กับโรคเบาหวาน โรคมะเร็งในช่องปากกับการบริโภคบุหรี่และแอลกอฮอล์ อาการแสดงในช่องปากกับโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง (AIDS) อุบัติเหตุในบ้านที่ทำให้มีการบาดเจ็บในช่องปากหรือเป็นอัมพาต ทำให้ดูแลสุขภาพตนเองไม่ได้ เป็นต้น

2.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม

มีการใช้สารสังเคราะห์ต่างๆ เช่น ฮอร์โมน สารในยาคุมกำเนิด ยารักษาโรคซึมเศร้า สารกำจัดศัตรูพืช สารดัดแปลงยีน สิ่งที่เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ในลักษณะของนาโนเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้จะปนเปื้อนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่ มีผลต่ออาหารที่มนุษย์บริโภค ต่อร่างกายของมนุษย์ จะเกิดอะไรขึ้นกับชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่คาดเดายาก อาจเกิดโรคระบาดใหม่ๆ ของสัตว์และมนุษย์

ภาวะโลกร้อนจากการเผาผลาญเชื้อเพลิงฟอสซิลที่มนุษย์ใช้อยู่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศของโลก ฤดูกาลไม่แน่นอน บางแห่งแล้งจัด บางที่หนาวจัด

ภาวะการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างสันติสุขอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ สิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งพืชและสัตว์ดำรงอยู่ในลักษณะสมดุล นี่คือภาพที่จะไม่ได้เห็นอีกต่อไป เนื่องจากการทำลายทั้งทางตรงและทางอ้อม ธรรมชาติเสียสมดุล มนุษย์แก้ไขโดยการสร้างสิ่งแวดล้อมเทียมขึ้นเพื่อยู่อาศัยและใช้

ชีวิต เช่น อาคารอยู่อาศัยที่ออกแบบให้ปราศจากเชื้อโรค ต้องมีระบบควบคุมและใช้พลังงานพิเศษ หุ่นยนต์ดูแลเด็กหรือผู้สูงอายุ เลือดเทียม (artificial blood), pure oxygen, artificial heart เป็นต้น ซึ่งหากเกิดความผิดพลาดจากเครื่องมือในการควบคุม จะเกิดสภาพความเสียหายอย่างคาดไม่ถึง

การติดต่อสื่อสารคมนาคมทำได้กว้างขวาง และใช้เวลาไม่มาก ทุกจุดในโลกติดต่อและเดินทางถึงกันแม้กระทั่งไปนอกโลก ทุกสิ่งรวมทั้งมนุษย์จะเคลื่อนไหวเร็วมาก คนต้องตื่นตัวตลอดเวลา ต้องมีความระมัดระวัง มีสติที่จะควบคุมเครื่องมือกลไกต่างๆ มิฉะนั้น เมื่อเกิดอุบัติเหตุหรือความผิดพลาด อาจก่อมหันตภัยร้ายแรงได้

ข้อมูลข่าวสารจะเดินทางไปรอบโลก ไม่ว่าคนจะอยู่ในจุดใด สามารถค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้สิ่งต่างๆ ความรู้ใหม่ๆ ที่ค้นพบโดยผู้เชี่ยวชาญสามารถแลกเปลี่ยนกันได้เร็วมากขึ้น การพัฒนาความรู้เพื่อต่อยอด ทำได้เร็วมากขึ้น ประโยชน์จะตกแก่ผู้คนทั่วไปที่เข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้จากหลายแหล่ง เช่น โทรศัพท์, วิทยุ, อินเทอร์เน็ต ทำให้คนมีความรู้ในเรื่องหลากหลาย สามารถเลือกได้ ไม่ว่าเรื่องการดูแลสุขภาพ การบริโภคอาหาร การเลือกใช้เครื่องมือต่างๆ ที่ปลอดภัยไม่เกิดอันตรายต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม

เมื่อมีด้านดี ก็อาจมีด้านไม่ดีควบคู่กันไป คือ ผู้ใช้ข้อมูลจากแหล่งเหล่านี้ สามารถแยกแยะได้หรือไม่ว่า สิ่งนั้นเป็นเรื่องจริง หรือจริงบางส่วน หรือโฆษณาชวนๆ ผลจากการโฆษณาอาจทำให้ผู้บริโภคได้รับสารที่ไม่มีประโยชน์ หรืออาจมีอันตรายได้ เช่น การบริโภคน้ำตาลจำนวนมากเกินความต้องการของร่างกาย จะทำให้เกิดภาวะอ้วน ซึ่งนำไปสู่โรคต่าง ๆ อีกมากมาย รวมทั้งทำให้เกิดโรคในช่องปากด้วย

ที่ผ่านมา การบริโภคน้ำตาลเฉลี่ยต่อคนต่อปีของคนไทย มีทิศทางที่เพิ่มขึ้น โดยเพิ่มจาก 12.7

กิโลกรัม ในปี 2526 เป็น 29.1 กิโลกรัม ในปี 2544 และเด็กอายุต่ำกว่า 12 ปี มีการรับประทานขนมบรรจุถุง ขนมขบเคี้ยว น้ำอัดลม และลูกอมที่มีการโฆษณากันมาก แนวโน้มการบริโภคนี้จะยิ่งเพิ่มขึ้นในทศวรรษต่อไป ถ้าแบบแผนการบริโภคของคนไทยยังตามอย่างชาติตะวันตกจากอิทธิพลของการกระจายข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง ไร้พรมแดน

2.4 การเปลี่ยนแปลงด้านพลังงาน

แหล่งพลังงานหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ในโลกยังคงเป็นน้ำมัน จะมีราคาแพง ส่งผลกระทบต่อต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้น มีการพัฒนาทางเลือกในการใช้แหล่งพลังงานอื่น แต่จะมีลักษณะเป็นจุดหรือหย่อม ไม่ใช่เป็นพลังงานหลักของกิจกรรมในโลก เนื่องจากเรื่องความสะดวกในการนำไปใช้เป็นหลัก

สถานการณ์ตลาดน้ำมันโลกเกิดตึงตัวอย่างสูง เป็นสัญญาณบ่งถึง ความต้องการเพิ่มมากกว่าปริมาณที่ผลิตได้ มีความเป็นไปได้ว่า กลุ่มโอเปคได้เพิ่มการผลิตจนใกล้ขีดสูงสุดแล้ว และคงไม่สามารถผลิตเพิ่มได้มากกว่านี้

ทฤษฎีการผลิตน้ำมันสูงสุดกล่าวว่า เมื่อทำการผลิตน้ำมันไปได้ราวครึ่งหนึ่งของปริมาณสำรองน้ำมันทั้งหมดในบ่อน้ำมันหนึ่งหรือในประเทศหนึ่ง การผลิตน้ำมันในที่นั้นก็จะถึงจุดสูงสุด จากนั้นจะผลิตได้น้อยลงไปเรื่อยๆ มีผู้นำทฤษฎีนี้ไปทำนายการผลิตในหลายประเทศ ปรากฏว่าถูกต้อง ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาน้ำมันแพงไม่ใช่เรื่องของกลไกตลาด การเก็งกำไร การเมือง การก่อการร้าย เทคโนโลยีที่ยังดีไม่พอ แต่ที่สำคัญเป็นเรื่องของโครงสร้างการผลิตและการบริโภค และความจำกัดของแหล่งน้ำมันในโลก การทำนายล่าสุดของนักธรณีวิทยาน้ำมันบางคนว่า การผลิตน้ำมันโลกจะเข้าสู่จุดสูงสุดในปี 2008

และลดลงอย่างไม่อาจพลิกผันได้ในปี 2010

เหตุปัจจัยหนึ่งของการที่น้ำมันราคาแพง คือทิศทางการพัฒนา แบบอย่างการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจโดยกระตุ้นการบริโภคของครัวเรือน ให้มีบ้านชานเมืองและรถยนต์ ซึ่งต้องใช้พลังงานมาก ทั้งในการสร้าง บำรุงรักษา และ ใช้งาน

2.5 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

สังคมโลกมีวิถีบริโภคนิยมเป็นหลัก ทำให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศรุนแรง ประเทศไทยต้องเผชิญกับสภาพการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น คนไทยจำต้องก้าวไปสู่ความเป็นสากลในเวทีการแข่งขันระดับโลก คณะอนุกรรมการโครงการเศรษฐกิจไทยในสากล (อ้างอิงในภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์) ได้วิเคราะห์ว่า ความได้เปรียบอย่างหนึ่งของไทยคือความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศในเอเปค ให้โอกาสแก่ผู้ประกอบการของไทยแต่การที่สังคมโลกมีการแข่งขันกันอย่างเสรี ความได้เปรียบของประเทศต่างๆ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก ฐานการผลิตสินค้าสามารถโยกย้ายโดยสะดวก และ กลุ่มเศรษฐกิจหลักของโลกมีโอกาที่จะเปลี่ยนแปลงลำดับความสำคัญ แต่หากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงคงรักษาแนวโน้มการขยายตัวที่สูงกว่าภาคอื่นๆ ของโลก ภูมิภาคนี้รวมถึงประเทศไทยจะเป็นแหล่งที่นำลงทุนต่อไป

เศรษฐกิจเชื่อมถึงกันได้ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว เพราะการสื่อสารและคมนาคมที่เจริญก้าวหน้าเป็นผลให้ผู้บริโภคมีทางเลือกสินค้า บริการ รวมถึงข้อเสนอใหม่ๆ ที่ดีกว่าจากห้างร้านบริษัททั่วโลก อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน บริษัททั้งหลายไม่สามารถคาดหวังได้อีกต่อไปแล้วว่า สินค้าและการทำธุรกิจที่เคยได้ผลในอดีต จะช่วยให้พวกตนยังคงเป็นผู้นำตลอดต่อไปในอนาคต แรงกดดันเรื่องราคาไม่เปิดช่องว่างให้กับสินค้าที่ไร้ประสิทธิภาพอีกต่อ

ไป สินค้าราคาถูกอาจจะขายไม่ได้ ว่างเวลาสำหรับการพัฒนาสินค้าตัวใหม่แล้วนำไปวางตลาดเริ่มมีความเข้มงวดกระชั้นสนั่นเข้าทุกที บริษัทห้างร้านต่างๆต้องการคุณภาพ คุณค่า บริการ นวัตกรรม และความรวดเร็ว ในการวางตลาด เพื่อความสำเร็จทางธุรกิจ ปัจจัยเหล่านี้เป็นหัวใจสำคัญของธุรกิจ คำนึงใหม่สำหรับธุรกิจที่สามารถเจริญเติบโตต่อไปคือ องค์กรที่รู้จักผลิตสิ่งของหรือบริการใหม่ๆ ได้ดีและรวดเร็วกว่า

เศรษฐกิจไทยแม้จะมีกระแสทุนนิยม บริโภคนิยม เป็นหลัก จากทิศทางการพัฒนาประเทศตลอดมา แต่กระแสเศรษฐกิจพอเพียงยังพบมีอยู่กระจายไปตามกลุ่มต่างๆที่มีการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้คนไทยสามารถพึ่งตนเองได้ พร้อมทั้งจะเรียนรู้ในกระแสโลกาภิวัตน์ และ รู้จักเลือกนำมาใช้อย่างมีเหตุผล

2.6 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

แรงผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากหลายปัจจัย ที่สำคัญ ได้แก่ Globalization, Liberalization และ Technology

ด้านโลกาภิวัตน์ (Globalization) พบว่าคนในหลายสังคมหลายประเทศ สามารถบริโภคสินค้าแบบเดียวกันที่ผลิตจากประเทศหนึ่ง เช่น รถยนต์ญี่ปุ่น มีผู้ใช้เกือบทั่วโลก พรหมแดนประเทศไม่เป็นอุปสรรคอีกต่อไป

ด้าน Liberalization เกิดการแข่งขันในการขายสินค้า เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ พลังงาน และ บริการความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ ทำให้ผู้บริโภคมีโอกาสเลือกมากขึ้น แหล่งผลิต / โรงงานผลิตสินค้าถูกทำให้ขนาดเล็กลง เพื่อที่จะย้ายแหล่งผลิตได้ง่าย (Footloose) ซึ่งต้องการศักยภาพด้านการแข่งขันในการค้าโลกขององค์กรต่างๆ เหล่านี้

ด้าน Technology โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology)

(IT) จะทำให้มีการพัฒนาสินค้า บริการ แต่กีดต้องการการทำความเข้าใจการใช้ IT มากขึ้นด้วย ITจะเป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้บริโภคสามารถเลือกได้มากขึ้น และผู้ผลิตสามารถผลิตได้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค กระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน ITที่นำมาใช้ในการเงินธนาคาร เช่น electronic banking จะกระทบต่อรูปแบบด้านการคมนาคม ส่วนที่กระทบต่อการทำธุรกิจ และความ เป็นอยู่ในบ้าน เช่น สำนักงานอัตโนมัติ (Office automation) และ Home automation เป็นต้น

คนมีความแตกต่างทางสังคมอย่างมากมายแต่ภาพรวม คนส่วนใหญ่มีฐานะ (wealth) ดีขึ้น การศึกษา (education) ดีขึ้น มีทางเลือก (choice) มากขึ้น ประชาชนมีความต้องการในระดับที่สูงขึ้น เมื่อใช้ Maslow hierarchy of human needs เป็นตัวชี้วัด คนจะเริ่มฝึกฝนการเลือกสรร โดยตั้งอยู่บนการให้คุณค่าและแรงจูงใจมากกว่าเรื่องของปากท้องและความกลัว เช่น ในที่ที่เศรษฐกิจดี คนที่รวยกว่าจะเต็มใจจ่ายเงินซื้อสินค้าและบริการที่สะอาด/ดี (Green) หรือสินค้าที่บริษัทมีความรับผิดชอบต่อสังคม

จะเกิดอะไรขึ้น ถ้าคนส่วนใหญ่มีฐานะดีขึ้นจนสามารถเลือกได้อย่างคุ้มค่าที่สุด นั่นคือ พลังสังคมจะนำสู่อำนาจในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการที่เป็น Green product

ในประเทศกำลังพัฒนา คนชั้นกลางซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ (majority) พยายามจะพัฒนาขีดความสามารถในการเลือกกว่า ประเทศควรจะก้าวไปในทิศทางใด ถ้าโอกาสที่จะเลือกได้มีมากขึ้นตามการเติบโตของการศึกษาและฐานะ จะเกิดแรงผลักดันใหม่ กดดันสถาบันของรัฐ องค์กรเอกชน บริษัท ชุมชน และตัวประชาชนเองให้เกิดภาพของสังคมใหม่ตามทิศทางของแรงผลักดันนั้น

2.7 การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม

มีการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนทั้งทางด้านวัตถุและทางวัฒนธรรมมากขึ้น เช่น คนในประเทศเคนย่า ดูภาพยนตร์ที่ผลิตในอเมริกา คนในประเทศฝรั่งเศสสวมเสื้อผ้าที่ทำในจีน คนในประเทศอเมริกาใต้ใช้รถผลิตในญี่ปุ่น คนในประเทศปาปัวนิวกินีฟังแผ่นซีดีเพลงจากอังกฤษ

การเปลี่ยนแปลงต่างๆของโลกอย่างรวดเร็ว มีผลกระทบต่อ จริยธรรม คุณค่า ค่านิยม ซึ่งส่งผลต่อไปถึงพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ในสังคม เช่น การประกวดนางงาม การใส่สายเดี่ยว คนรุ่นใหม่มองว่า ดี เพราะได้ประสบการณ์ ไม่มองในแง่คุณค่าของความเป็นคน แง่ถูก ผิด ดี ชั่ว ไม่สามารถแยกได้ชัดเจน การมีประสบการณ์ที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ก็ไม่ควรมายุ่งกับตัวเขา ทุกคนจะคิดเพียงแค่ว่าตัวเอง เอาตัวรอดเป็นหลัก ไม่สนใจว่าจะต้องรับผิดชอบต่อสังคมที่ตัวเองอาศัยอยู่ คำนึงถึงเพียงการแข่งขันเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ชีวิตเร่ร่อน ดึงเครียดมาก ขึ้นกับอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เร่ร่อนของโลก

วิธีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การกินอาหารที่ปรุงสุกใหม่ๆ ไม่สามารถทำได้ ได้แต่กินอาหารสำเร็จรูป อาจเกิดการประกอบอาชีพใหม่ๆที่ไม่เคยเกิดมาก่อน เช่น อาชีพสร้างภาพลักษณ์ อาชีพ recycle personal computer

วิธีการเอาตัวรอดของคนในสังคมอนาคต มี 3 อย่าง คือ หนึ่ง เอาชนะ เบียดขับผู้อื่นออกไป เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพที่สุด สอง หาทางอย่างไรก็ได้ที่จะดันตัวเองไม่ให้อยู่ในกลุ่มร้อยละ 20 ท้ายของสังคม และ สาม การสร้างพันธมิตร เครือข่ายรวมกลุ่ม รวมพลังเพื่อความอยู่รอดร่วมกัน คือรอดพ้นจากภัยพิบัติ ไม่ใช่เป็นแค่เอาตัวรอด

2.8 การเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง

ความเป็นประเทศหรือรัฐที่มีพรมแดน

ขอบเขต และ อำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ของตนเอง จะไม่ชัดเจน เนื่องจากอิทธิพลของบรรษัทยักษ์ใหญ่ไม่กี่แห่ง ศูนย์กลางอำนาจของโลกไม่สามารถรักษาความยิ่งใหญ่ บงการประเทศอื่นๆได้อีกต่อไป การกระจายอำนาจมีมากขึ้น เกิดประเทศเล็กๆ (city state) ขึ้นหลายประเทศในภูมิภาคต่างๆของโลก อาจเกิดสงคราม การก่อการร้ายในหลากหลายรูปแบบ

ประเทศไทยที่มีรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยเพียงเปลือกนอก จะถูกกดดันจากสังคมโลกให้ปรับตัวสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการเมือง ทำให้คนไทยสามารถเข้าถึงการศึกษา ข้อมูลข่าวสาร และ ค่านิยมประชาธิปไตยตะวันตกที่แฝงมากับสื่อสารสนเทศต่างๆ ระบบการเมืองจะโปร่งใสมากขึ้นจากอิทธิพลการค้าเสรี และ อิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสาร กดดันให้แก้ปัญหาคอรัปชันในหมู่นักการเมือง นักธุรกิจ และระบบราชการ อย่างจริงจัง

ข้อเสนอเพื่อคุณภาพชีวิตของคนไทย

จากการคาดการณ์ภาพสังคมและคนไทยปี พ.ศ. 2563 ดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้สามารถเตรียมพร้อมรับมือต่อสิ่งที่มีโอกาสจะเกิดขึ้น และ ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ จึงขอเสนอข้อเสนอเพื่อคุณภาพชีวิตของคนไทยในบางประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การใช้นวัตกรรมทางสังคม

จากการวิเคราะห์ภาพสังคมไทยและคนไทยในปี พ.ศ. 2563 แม้ตัวแบบการวิเคราะห์จะให้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเป็นปัจจัยหลักของการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่การขับเคลื่อนสังคมไทยซึ่งไม่ได้เป็นประเทศแนวหน้าในการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำต้องหานวัตกรรมที่จะช่วยให้สังคม

ของเราเกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่มีคุณภาพ เพื่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ได้มีนักคิด นักวิชาการทางสังคมหลายท่าน เช่น ศ.นพ.ประเวศ วะสี, รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม, ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์, คุณสินี จักรธรานนท์, ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช, ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย, ผศ.ดร.สินธุ์ สโรบล, รศ.ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์, รศ.ดร.อนุชาติ พวงสำลี และ รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิชกุล, ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา และ วาสนา อิมเอม เป็นต้น เสนอทางเลือกการพัฒนาสังคมไทยโดยใช้นวัตกรรมทางสังคม ซึ่งหมายถึง สิ่งใหม่ๆ ทั้งที่เป็นกระบวนการทางความคิด (Imagination) หรือการสร้างโอกาส หรือลงมือปฏิบัติ (Action) เพื่อแก้ปัญหา หรือทำให้สังคมดีขึ้น สิ่งใหม่ๆ นี้รวมถึงการปรับหรือพัฒนาบนฐานเดิมด้วย โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

- การเปิดพื้นที่ทางปัญญา และพื้นที่ทางสังคมให้กว้างขวางที่สุด
- เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมสร้างของคนในสังคม / ชุมชน ไม่ใช่การสั่งการจากภายนอก
- เกิดจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะ ประโยชน์ต่อสังคม มาก่อนผลประโยชน์ ส่วนตน หรือของกลุ่ม
- มีพัฒนาการ มีการขยายผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม ไม่เกิดและหายไปอย่างรวดเร็ว แต่อาจปรับรูปแบบ อันเป็นผลเกิดจากการสร้างสรรค์ มุ่งมั่น และ ลงมือปฏิบัติ

ในเอกสาร นวัตกรรมทางสังคม: ทางเลือกเพื่อประเทศไทยรอด ศ.นพ.ประเวศ วะสี สรุปไว้ว่า ปัญหาสังคม และ วิกฤตของประเทศจะต้องแก้ไขด้วยยุทธศาสตร์ที่ “เปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวางให้เต็มประเทศ”

และ “อนาคตของมนุษยชาติอยู่ที่นวัตกรรมสังคมไม่ใช่ นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” ไม่ได้แปลว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่สำคัญ แต่ถ้าเราเอาเทคโนโลยีเป็นตัวตั้งจะเกิดปัญหาการบงกชสังคมมาก คิดเทคโนโลยีมาแพง ดึงคนไปหมด บางคน บางกลุ่ม บางประเทศ ได้บริโภค ได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีมาก แต่คนอื่นไม่ได้ คนจนใช้ไม่ได้ เกิดความต้องการ เกิดปัญหาความวุ่นวายตามมา

การพัฒนาจึงต้องเอาสังคมเป็นตัวตั้ง เอาการอยู่ร่วมกันเป็นตัวตั้งให้เกิดความสมดุล มีสันติ การสร้างโครงข่ายนิรภัยทางสังคม (Social Safety Nets) ถือเป็นนวัตกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลและดูแลประชากรที่มีความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียม

การขยายแนวคิดเรื่องนวัตกรรมทางสังคมในด้านสาธารณสุข เช่น การผลิตนักสาธารณสุข ซึ่งจะเป็บุคคลสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาสุขภาพช่องปาก จะต้องผลิตให้มีลักษณะเป็นนวัตกรรมสังคม (Social innovator) โดยเน้นคุณลักษณะในด้าน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์, มุ่งมั่นทำความคิดให้เป็นจริง, ลงมือปฏิบัติจนเกิดผล และ ขยายสู่สังคมโดยรวม

2 การเตรียมการรองรับประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ จากการคาดประมาณจำนวนประชากรในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2533-2563 พบว่า ในปี พ.ศ. 2563 จะมีประชากรสูงอายุ จำนวนประมาณ 10,776,000 คน ชาย 4,926,000 คน หญิง 5,850,000 คน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2546 ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุประมาณ 6,171,000 คน ชาย 2,818,000 คน หญิง 3,353,000 คน เพิ่มขึ้นประมาณเกือบ 1 เท่าตัว

ภาระการดูแลปัญหาผู้สูงอายุมีขนาดมากขึ้น

แต่ผู้สูงอายุมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจากเดิม จากที่มีผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 30 อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ (เยาวลักษณ์ ปรปักษ์ขาม)

จากฐานข้อมูลภาวะสุขภาพผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2539-2540 ผู้สูงอายุ 60-89 ปี มีอาการเจ็บป่วยเฉียบพลันร้อยละ 28 อาการที่พบบ่อยคือ ไข้หวัด ปวดศีรษะ ปวดข้อ ปวดหลัง ความดันโลหิตสูง และ ไข้จากการติดเชื้อ และพบว่าเกิดอุบัติเหตุในบ้านมากกว่าจากการเดินทางหรือการทำงาน ส่วนโรคเรื้อรังมีอัตราร้อยละ 69.3 มักเป็นหลายโรคร่วมกัน ตั้งแต่อาการสมองเสื่อม โรคจิตประสาท ซึมเศร้า และมีอัตราการเป็นอัมพาตอัมพฤกษ์เพิ่มขึ้นตามอายุ สาเหตุการเสียชีวิตของผู้สูงอายุมักเกิดจากโรคที่สะสมมาตั้งแต่วัยกลางคน โรคที่พบบ่อย 3 อันดับแรกคือ กลุ่มโรคระบบไหลเวียนเลือด มะเร็ง และ เบาหวาน ซึ่งคาดว่าในอนาคตจะยังมีลักษณะนี้อยู่ และอาจมีโรคหรือความผิดปกติที่เกิดขึ้นใหม่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและสังคม ซึ่งเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเรื่อยๆ

ในการเตรียมการรองรับประชากรกลุ่มนี้ ประการแรก คือ การให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัว เป็นสิ่งที่ดีที่สุด ซึ่งที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ควรดัดแปลงสภาพให้เหมาะสมและปลอดภัย อาทิเช่น มีราวห้องน้ำสำหรับยึด พื้นห้องน้ำไม่เปียกชื้น มีทางลาดสำหรับรถเข็น แต่จากการที่มีปัจจัยบางอย่างที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ เช่น ลูกหลานทำงานนอกบ้าน การวิจัยเสนอแนวคิดเรื่องชุมชนผู้สูงอายุให้ช่วงกลางวัน ผู้สูงอายุมีโอกาสนำชีวิตร่วมกับคนวัยเดียวกันเพื่อไม่ให้เหงา มีการร่วมกลุ่มทำกิจกรรม หรือทำกิจกรรมประโยชน์ต่อสังคมเป็น “คลังปัญญา” การจัดสถานที่ต้องมีสภาพแวดล้อมที่สงบสุขและปลอดภัย แล้วตอนเย็นก็กลับไปใช้ชีวิตกับลูกหลานได้ ซึ่งเหมาะสมกับสังคมเมืองที่มีสัดส่วนของความเป็นเมืองเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต

ดังที่กล่าวไปแล้วในช่วงต้นๆ

อนึ่ง ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ ที่ไม่จำเป็นต้องใช้พยาบาลวิชาชีพ ในหลักสูตรควรเน้นหนักทั้งในเรื่องของจิตใจ และสุขภาพ รวมสุขภาพช่องปากด้วย

สรุป

จากนี้ไปจนถึง พ.ศ. 2563 ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อสังคมและคนไทย อันได้แก่ ประชากร สังเกตการณ์ พลังงาน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี จะมีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่เร็วขึ้นแบบก้าวกระโดด โดยปัจจัยหลักที่ผลักดัน คือ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

คนไทยมีอายุยืนขึ้น กลุ่มผู้สูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น วัยแรงงานมีสัดส่วนในช่วงอายุสูงมากขึ้น กลุ่มเด็กและเยาวชนมีสัดส่วนลดลงเล็กน้อย คนมีการศึกษาสูงขึ้น ร่ำรวยขึ้น เครียดมากขึ้น แข่งขันสูง สังคมมีความเป็นเมืองมากขึ้น ความเป็นชนบทน้อยลง มีปัญหาเมืองใหญ่ มลพิษสูงขึ้น เกิดโรคระบาดใหม่ๆ ในสัตว์และคน กระแสบริโภคนิยมเป็นกระแสหลักด้านเศรษฐกิจ โดยมีกระแสเศรษฐกิจพอเพียงกระจายเป็นหย่อมๆ วัฒนธรรมการบริโภคจะคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ แต่จะมีความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์ และความภาคภูมิใจ

ข้อเสนอเพื่อคุณภาพชีวิตของคนไทย สำหรับปัญหาสังคมและวิกฤตของประเทศ ควรแก้ไขด้วยยุทธศาสตร์เปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง อนาคตอยู่ที่นวัตกรรม สังคมไม่ใช่ชนวนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ต้องหานวัตกรรมที่จะช่วยให้สังคมของเราเกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่มีคุณภาพ เพื่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ควรมีการเตรียมการรองรับประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ คือ การให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัวเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ให้ผู้สูงอายุมี

โอกาสใช้ชีวิตร่วมกับคนวัยเดียวกัน และมีการพัฒนาหลักสูตรการอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ ที่เน้นหนักในเรื่องของจิตใจ และ สุขภาพ รวมสุขภาพช่องปากด้วย

เอกสารอ้างอิง

- โครงการข่าวสารทิศทางประเทศไทย (TTMP) โดยการอุดหนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประเทศไทย 2546 : ชูธงได้มรสุม รายงานฉบับที่ 18 ประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ สถานการณ์และแนวโน้มประเทศไทยในรอบปี 2546 กุมภาพันธ์ 2547
- ชาญวิทย์ ทระเทพ สภาวะสุขภาพของคนไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 ก.ย. - ธ.ค. 2546 หน้า 45-55
- นิทัศน์ วิเทศ ผู้แปล ดาเวนพอร์ท โทมัส เอช. และ พรูแซค ลอเรนซ์ ผู้แต่งร่วม การจัดการความรู้ บริษัทพิมพ์ดี จำกัด กรุงเทพมหานคร พิมพ์ครั้งที่ 1 กรกฎาคม 2542
- เยาวรัตน์ ปรปักษ์ขาม สุพัตรา อติโพธิ รายงานการศึกษา สภาวะสุขภาพและแนวโน้มของประชากรสูงอายุ ส่วนหนึ่งของแผนการศึกษาและวิจัยสุขภาพประชาชาติ พศ. 2543 โดยสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล สนับสนุนทุนวิจัยโดย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ข้อมูลจาก [http:// library.hsri.or.th](http://library.hsri.or.th) ม.ค. 2547
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข นวัตกรรมสังคม ทางเลือกเพื่อประเทศไทยรอด สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ บรรณาธิการโรงพิมพ์พิมพ์ดี พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม 2546
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ เอกสารชุดโครงการวิถีการเรียนรู้ของคนไทยลำดับที่ 2 โดยเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิทีซี คอมมิวนิเคชั่น กรุงเทพมหานคร พิมพ์ครั้งที่ 1 มกราคม 2546
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การคาดประมาณประชากรและอัตราต่างๆของประเทศไทย พ.ศ. 2533-2563 ข้อมูลจาก <http://www.nso.go.th> ม.ค. 2547
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของประชากรไทย ข้อมูลจาก <http://www.nso.go.th> ม.ค. 2547
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สรุปสถานการณ์สังคมไทย พ.ศ. 2546 ข้อมูลจาก <http://www.nso.go.th> ม.ค. 2547
- อนุช อาภาภิรม ข้อมูลจากการบรรยายในการประชุมวิชาการกองทันตสาธารณสุขเรื่อง สภาวะการณ์ทางสังคมและภาพคนไทยในปี พ.ศ. 2563 จัดโดย กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ณ ห้องประชุมชั้น 2 กรมอนามัย วันที่ 9 มีนาคม 2547
- Glenn Robert Technical Series No. 4 SCIENCE AND TECHNOLOGY Trends and issues forward to 2015:
Implication for health care in POLICY FUTURES FOR UK HEALTH 1999 Series Editor : Charlotte Dargie
Global Scenarios 1998-2020 download from http://ra.hut.fi/Tfy_56.160_01/case1_shell98.pdf jan. 2004